

ПРАВОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ І ПРОБЛЕМИ ЇЇ УПОРЯДКУВАННЯ

С. О. ШЕСТАКОВА, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства

Сумський національний аграрний університет

E-mail: Sshestakova1@ukr.net

***Анотація.** У статті розглядається проблема критеріїв уніфікації сучасної української правової термінології та її упорядкування. Актуальність статті зумовлена пошуків інтересом до лексичних, граматичних та прагматичних аспектів вивчення лексикології і термінології зокрема. Мета роботи – проаналізувати та дати оцінку уніфікації української правової термінології на сучасному етапі. У статті проаналізовано основні дослідження останнього часу, присвячені уніфікації та стандартизації сучасної правової термінології в українській мові. Відзначено, що проблема недостатнього дослідження мови законодавства полягає в тому, що вітчизняні законодавці не повною мірою послуговуються правовою термінологією, а мовознавці недостатньо досліджують проблеми мови законодавства як особливого функціонального стилю української літературної мови. Також виокремлено два етапи уніфікації української правової термінології. На підготовчому етапі відбувається вибірка термінів, що підлягають уніфікації. Зазвичай вибірку отримують шляхом аналізу актуальних нормативно-правових актів. Під час другого етапу необхідно здійснити облік всіх україномовних позначень певної правової реалії. Важливим також є усунення архаїзмів та лексичних одиниць, які знаходяться поза нормативною базою мови, а саме сленгу, аргю, вульгаризмів тощо. На останньому, фінальному етапі уніфікації української правової термінології аналізуємо терміни, які залишилися у вибірці з позиції стійкості їх вживання у законодавчих та нормативно-правових актах. Перспектива подальших досліджень полягає в аналізі розвитку лінгвістичних досліджень у зазначеній галузі.*

***Ключові слова:** термін, термінологічна система, уніфікація, правова термінологія, юридичний термін, упорядкування термінології, етапи уніфікації, функції.*

Актуальність. Унаслідок тенденції сучасного суспільства до інтеграції в усіх царинах людських відносин виникає потреба уніфікації термінологічного апарату у сфері права та законодавства, що, у свою чергу, полегшить правові взаємини між суб'єктами в різних країнах, що з часом можуть належати до

єдиного правового та законодавчого простору. У даній статті запропоновано поняття уніфікації української правової термінології, її цілі, етапи здійснення уніфікації, характеристика основних функцій уніфікації сучасної української правової термінології. Проаналізовано актуальні дослідження з проблематики визначення поняття «уніфікація», а також запропоновано вектор подальших досліджень проблематики уніфікації правової фахової лексики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняному та закордонному мовознавстві проблема уніфікації правової термінології представлена численними науковими працями.

Так, наприклад, мовознавці О. Карпінська, С. Магомедов та О. Ширяєва вважають упорядкування основною складовою роботи з уніфікації термінології з кінцевим результатом у вигляді укладеного нормативного словника [3, с. 208], [5, с. 150].

У праці В. Даниленка розглянуто три терміни, а разом з тим напрями роботи з фаховою лексикою: упорядкування, уніфікація і стандартизація термінології [1, с. 9].

Дослідниця А. Крижанівська дослідила розвиток внутрішньої уніфікації термінології однієї літературної мови і зовнішньої уніфікації термінології, яка відбувається шляхом узгодження з міжнародною фаховою лексикою [4, с. 3-4].

Натомість Т. Рахманіна не проводить чіткого розмежування між термінами «упорядкування правової термінології» та «уніфікація правової термінології», що, у свою чергу, створює простір для подальшої дискусії та дослідження [7, с. 23-33].

Таким чином, незважаючи на значну кількість наукових праць, які присвячені уніфікації та стандартизації сучасної правової термінології, зазначена царина потребує глибшого аналізу та пошуку нових, ймовірно, більш успішних вирішень проблеми.

Мета статті полягає в аналізі та оцінці критеріїв уніфікації правової термінології в українській мові, а також у створенні алгоритму уніфікації

правових термінів та визначенні основних функцій уніфікації правової термінології.

Методи і матеріали дослідження. Сучасна правова термінологія в українській мові – складне і неоднорідне явище. У ній проявляються і власне термінологічні тенденції (більша порівняно з системою загальнонародного мови словотворча впорядкованість; прагнення до диференціації понять, функціональне розмежування галузевої багатозначності, і загальні тенденції, які виражаються у різних видах варіативності, а саме багатозначності, словотвірних можливостях, лексичній синонімії. Варіативність свідчить про недостатню впорядкованість правової термінології, що, у свою чергу, створює поле для подальших досліджень.

Найважливішою вимогою до вдосконалення законодавчих та інших нормативних правових актів науковці вважають єдність вживання правової термінології не тільки в межах окремо взятого закону, але й у всій галузі законодавства. Основою для структурування нормативних приписів є термінологічна лексика, що міститься в усіх видах законодавчих актів. Для забезпечення єдиного правового простору на всій території країни та за її межами особливо важливого значення набуває уніфіковане формування правотворчої системи законодавства.

На сьогодні в Україні щодня приймають безліч нормативно-правових актів, але все частіше можна зіткнутися з проблемою якості їхнього тлумачення. У зв'язку з цим для забезпечення цілісного правового простору на території нашої країни особливо важливим стає уніфіковане формування правотворчої системи законодавства.

У правознавстві питання використання правової термінології та її систематизації, а також уніфікації є особливо актуальним і його вивчають у межах дослідження основних правових реалій.

Проблема недостатнього дослідження мови законодавства полягає в тому, що вітчизняні законодавці не повною мірою послуговуються правовою термінологією, а мовознавці недостатньо досліджують проблеми мови

законодавства як особливого функціонального стилю української літературної мови.

Удосконалення і розробка та адекватне оптимальне використання правової термінології є одним з найважливіших напрямів впливу теорії права на юридичну практику. Обов'язковою вимогою такого вдосконалення є єдність вживання юридичної термінології та реального законодавства [1, с. 23].

У той же час прагнення уніфікувати правову термінологію та зробити її більш доступною не повинно негативно впливати на точність і повноту тлумачення нормативних правових актів.

Застосування уніфікації нормативно-правової термінології актуальне в тому разі, якщо різні варіанти вираження однієї юридичної реальної мають ідентичний юридичний зміст і їхнє ідентичне застосування не може спричинити негативних правових наслідків.

Метою уніфікації є досягнення однакового застосування правової термінології, усунення синонімії, суперечностей і розбіжностей у значенні і написанні правових термінів.

У юридичній літературі поняття уніфікації трактують по-різному:

- вимога до мови законодавства,
- напрям термінологічної роботи, який спрямований на забезпечення єдності правової термінології та усунення суперечностей у вживанні термінів [5, с. 208]

На думку С. К. Магомедова, уніфікація – це діяльність компетентних органів, що включає в себе всю сукупність прийомів і засобів юридичної техніки у правотворчому процесі, спрямовану на досягнення однакового застосування правових термінів, які використовують для словесного позначення законодавчої реальності. З іншого боку, науковець визначає уніфікацію як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на досягнення смислової однозначності термінів у межах певної термінологічної системи, а також на усунення її логічних суперечностей при формулюванні норми права,

однакового і раціонального застосування термінів, однакового функціонування в усіх сферах правової діяльності.

Таким чином, уніфікація правової термінології – це сукупність прийомів і засобів, які спрямовані на досягнення єдності правової термінології, її однозначності, а також задля на усунення синонімії, суперечностей і різночитань у значенні та написанні термінів [5, с. 24].

У своєму дослідженні ми виокремлюємо два етапи уніфікації сучасної української правової термінології. На підготовчому етапі відбувається вибірка термінів, що підлягають уніфікації. Зазвичай вибірку отримують шляхом аналізу актуальних нормативно-правових актів. Під час другого етапу необхідно здійснити облік всіх україномовних позначень певної правової реалії. Важливим також є усунення архаїзмів та лексичних одиниць, які знаходяться поза нормативною базою мови, а саме сленгу, аргі, вульгаризмів тощо. На останньому, фінальному етапі уніфікації сучасної української правової термінології аналізуємо терміни, які залишились у вибірці з позиції стійкості їх вживання у законодавчих та нормативно-правових актах.

Виокремимо функції уніфікації правової термінології:

Таблиця 1

Функції уніфікації правової термінології

Пізнавальна	полягає у вивченні та засвоєнні знань, необхідних для досягнення цілей і завдань уніфікації правової термінології в сучасній українській мові
Практична	полягає в застосуванні на практиці знань в області вдосконалення правової термінології сучасної української мови
Ідеологічна	визначається тим, що ефективність дії правових норм та правил, а також затребуваність нормативних правових актів при регулюванні суспільних відносин залежать від оцінки їх адресатами
Комунікативна	проявляється в поліпшенні та вдосконаленні сприйняття і збереження

	інформації завдяки уніфікованій правовій термінології сучасної української мови
Прогностична	полягає в аналізі тенденції подальшого розвитку правової термінології сучасної української мови, а також у можливих змінах у правовій системі суспільства в результаті проведеної уніфікації та гармонізації сучасних правових термінів
Регулятивна	спрямована на організацію та забезпечення стабільного узгодженого та ефективного функціонування всіх елементів правової системи сучасної України
Контрольна	перевірка дотримання розробниками проекту правил та норм застосування термінологічних одиниць – елементів сучасної української правової термінології
Превентивна	полягає у попередженні і нейтралізації причин потенційних загроз стабільності та впорядкованості суспільних відносин на основі якісних нормативних правових актів, а також в можливості попередження помилок та неточностей у використанні тих, чи інших термінологічних одиниць, які використовуються на позначення сучасних правових реалій, понять та явищ

Проте існують проблеми, пов'язані з уніфікацією правової термінології, а саме недостатня вивченість мови законодавства, а також зловживання запозиченнями з іноземної термінології українським законодавством для визначення та трактування реалій вітчизняної правової дійсності.

Уніфікація сучасної української правової термінології необхідна, але незважаючи на це, вона поширюється не на всю правову термінологію, а тільки на спеціальні правові реалії-терміни, що набувають у нормативному акті більш вузького значення.

Важливе місце в уніфікації правової термінології має поділ термінів залежно від способу позначення правової реалії. Терміни точного значення і

оціночні терміни, які відображають очевидні зв'язки об'єктивної дійсності, повинні використовуватися згідно з їх конкретним призначенням в межах певної термінології [11].

Сьогодні в юридичних текстах нерідко можна помітити використання аббревіатур. Проте зрозуміло, що уніфікація аббревіатур вимагає більшої та ґрунтовнішої роботи, оскільки досягти цілісності у цій сфері важче – у кожній мовній системі аббревіатурам можуть відповідати різні правові реалії. Такі стійкі скорочення необхідно розглядати як складову частину правової термінології, яка також підлягає уніфікації. Тобто підсумком уніфікації є створення несуперечливої системи нормативної правової термінології, яка встановить у впорядкованому вигляді всі правові терміни, які використовуються в законодавстві на сучасному етапі, а також допоможе гармонізувати використання тих чи інших правових та законодавчих реалій на практиці.

Висновки і перспективи. Таким чином, проаналізувавши проблеми уніфікації та гармонізації сучасної української правової термінології, поняття функцій і етапів нормативної правової уніфікації, можна зробити висновок про її кінцеву мету, якою є абсолютна гармонізація, а також адекватне використання та застосування правових термінологічних одиниць на практиці. Перспектива наступних досліджень у зазначеній проблематиці полягає в аналізі розвитку лінгвістичних досліджень сучасної української правової термінології, а також у можливості використання отриманих результатів під час вивчення лексикології, граматики, прагматики сучасної української мови. Іншим важливим аспектом є можливість створення нових правових термінологічних одиниць на вже наявній термінологічній правовій базі.

Список використаних джерел

1. Даниленко, В. П. Лингвистические проблемы упорядочения научно-технической терминологии [Текст] / В. П. Даниленко, Л. И. Скворцов // Вопросы языкознания. – 1981. – № 1. – С. 7–16.
2. Казьмин, И. Ф. Унификация и стандартизация юридических терминов [Текст] / И. Ф. Казьмин, Е. А. Прянишников, Е. М. Сморгунова // Язык закона. – М. : Юридическая литература, 1990.
3. Карпинская, Е. В. Унификация, стандартизация, кодификация терминов. Понятие о гармонизации терминов и терминосистем [Текст] / Е. В. Карпинская. – М. : НОРМА, 2003. – С. 207-213.

4. Крыжановская, А. В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков: проблемы унификации и интеграции [Текст] / А. В. Крыжановская. – К. : Наукова думка, 1985. – 202 с.
5. Магомедов, С. К. Унификация терминологии нормативных правовых актов Российской Федерации [Текст] : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. К. Магомедов. – М., 2004. – 154 с.
6. Пиголкин, А. С. Язык советского закона и юридическая терминология [Текст] / А. С. Пиголкин // Правоведение – 1968. – № 5. – С. 45-51.
7. Рахманина, Т. Н. Вопросы унификации терминологии нормативно-правовых актов (по материалам Свода законов СССР) [Текст] / Т. Н. Рахманина // Проблемы совершенствования советского законодательства. – М. : ВНИИСЗ, 1986. – Т. 34. – С. 23-33.
8. Туранин, В. Ю. Проблемы и перспективы унификации терминологии [Текст] / В. Ю. Туранин // Журнал российского права. – 2002. – № 11. – С. 46-48.
9. Фомина, Л. Ю. Унификация нормативной правовой терминологии [Текст] : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Л. Ю. Фомина. – Саранск, 2006. – 187 с.
10. Фомина, Л. Ю. Значение унификации нормативной правовой терминологии для профилактики конфликтов в правовой сфере [Текст] / Л. Ю. Фомина, М. М. Васягина // Вестник Мордовского университета. – 2006. – №1. – С. 134-143.
11. Цыбульник, Ю. В. Терминологические недостатки предпринимательского законодательства: причины и способы преодоления [Электронный ресурс] / Ю. В. Цыбульник // Безопасность бизнеса – 2012. – №1. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/>

References

1. Danilenko, V. P., Skvortsov L. I. (1981). Lingvisticheskie problemy uporyadocheniya nauchno-tehnicheskoy terminologii [Linguistic problems of the ordering of scientific-technical terminology]. Voprosyi yazyikoznaniya, 1981, no 1, pp.7-16.
2. Kazmin, I. F., Pryanishnikov E. A., Smorgunova E. M. (1990). Unifikatsiya i standartizatsiya yuridicheskikh terminov [Unification and standardization of legal terms]. Yazyik zakona, Moscow, Yuridicheskaya literatura, 1990.
3. Karpinskaya, E. V. (2003). Unifikatsiya, standartizatsiya, kodifikatsiya terminov. Ponyatie o garmonizatsii terminov i terminosistem [Unification, standardization, codification of terms. The concept of harmonization of terms and terminosistemy]. Moscow, NORMA, 2003, pp. 207-213.
4. Kryizhanovskaya, A. V. (1985). Sopostavitelnoe issledovanie terminologii sovremennyih russkogo i ukrainskogo yazyikov: problemy unifikatsii i integratsii [A comparative study of the terminology of modern Russian and Ukrainian languages: problems of unification and integration]. Kiev, Naukova dumka, 1985, 202.
5. Magomedov, S. K. (2004). Unifikatsiya terminologii normativnyih pravovyih aktov Rossiyskoy Federatsii [Unification of the terminology of normative legal acts of the Russian Federation]. Moscow, 154.

6. Pigolkin, A. S. (1968). Yazyik sovetskogo zakona i yuridicheskaya terminologiya [The language of the Soviet law and legal terminology]. Pravovedenie, 1968, no. 5, p.p. 45-51.

7. Rahmanina, T. N. (1986). Voprosyi unifikatsii terminologii normativno-pravovyih aktov (po materialam Svoda zakonov SSSR) [The harmonization of terminology of legal acts (according to the code of laws of the USSR)]. Problemyi sovershenstvovaniya sovetskogo zakonodatelstva, Moscow, VNIISZ, 1986, vol. 34, pp. 23-33.

8. Turanin, V. Yu. (2002). Problemyi i perspektivy unifikatsii terminologii [Problems and prospects of unification of terminology]. Zhurnal rossiyskogo prava, 2002, no. 11., pp. 46-48.

9. Fomina, L. Yu. (2006). Unifikatsiya normativnoy pravovoy terminologii. [Unitization of normative legal terminology]. Saransk, 187.

10. Fomina, L. Yu., Vasyagina, M. M. (2006). Znachenie unifikatsii normativnoy pravovoy terminologii dlya profilaktiki konfliktov v pravovoy sfere [The importance of the unification of legal terminology for the prevention of conflicts in the legal field]. Vestnik Mordovskogo universiteta, 2006, no. 1, pp. 134-143.

11. Tsybulnik, Yu. V. (2012). Terminologicheskie nedostatki predprinimatelskogo zakonodatelstva: prichinyi i sposobyi preodoleniya [Terminological shortcomings of business law: causes and ways of overcoming]. Bezopasnost biznesa, 2012, no. 1, Available at: <http://www.consultant.ru/>

ПРАВОВАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ И ПРОБЛЕМЫ ЕЕ УПОРЯДОЧЕНИЯ

С. А. Шестакова

***Аннотация.** В статье рассматривается проблема критериев унификации современной украинской правовой терминологии и ее упорядочение. Актуальность статьи обусловлена оживленным интересом к лексическим, грамматическим и прагматическим аспектам изучения лексикологии и терминологии в частности. Цель работы – проанализировать и дать оценку унификации украинской правовой терминологии на современном этапе. Перспектива дальнейших исследований состоит в анализе развития лингвистических исследований в указанной области.*

***Ключевые слова:** термин, терминологическая система, унификация, правовая терминология, юридический термин, упорядочение терминологии, этапы унификации, функции.*

LEGAL TERMINOLOGY AND ITS ORDERING PROBLEMS

S.O.SHESTAKOVA

***Abstract.** In the given article the problem of unification and standardization of the legal terminology in the modern Ukrainian language is considered. The topicality of the article is due to the lively interest to lexical, grammatical and pragmatic aspects of studying the Ukrainian legal terminology. The goal of the article is in the*

analysis and rating of legal terminology in the Ukrainian language unification criteria, and also in making an algorithm of the legal terminology unification and in determination the main functions of the legal terminology unification. In the article the main recent researches are analyzed which were dedicated to the unification and standardization of modern legal terminology in the Ukrainian language. It was pointed that the problem of the insufficient research of legal language consists in the problem that the domestic legislators use the legal terminology not in full measures and the linguists not enough investigate the problems of the legal language as the peculiar functional style of the literary language.

It was found out that the legal terminology unification is the totality of acceptances and means which were focused on getting legal terminology unity, its uniqueness and for the prevention synonyms, contradictions and discrepancies in meaning and writing the terms.

Also two stages of the Ukrainian legal terminology unification were distinguished. On the preparatory stage the terminology selection which is subjects to be unified is occurred. As a rule the selection is got after analysis of actual regulatory legal acts. During the second stage is necessary to make an accounting of all Ukrainian denotations of the certain legal reality. The important point is the elimination of archaisms and some lexical units which are out of the normative language base especially slang, argot, vulgarisms, etc. On the last, final stage of the Ukrainian legal terminology unification we analyze the terms which are the rest in the selection from the point of their stability of using in legislative and regulatory legal acts.

The main functions of legal terminology unification were distinguished, in particular, cognitive, practical, ideological, communicative, prognostic, regulative, control, preventive.

It was identified that the unification of abbreviation needs more thoroughly work because to get integrity in this sphere is harder, in any language system different legal reality can be response to different abbreviations. Such steady reductions are necessary to study as a part of legal terminology which is also to be unified.

It was proved that the result of any unification is making a consistent system of regulatory legal terminology which will keep in right order all legal terms which are used in legislation on the current stage and will help to organize to harmonize using this or that legal and legislative realities in present day life.

It is noted that the perspective of further researches in this question consists in the analysis of developing the linguistic investigations in the sphere of legal terminology and also in possibilities of using received results during studying lexicology, grammar, pragmatics of the modern Ukrainian language.

Key words: term, terminological system, harmonization, legal terminology, legal term, streamlining terminology, the stages of the unification function.